

LIETUVOS EKONOMIKA 2021 M.: SPARTUS AUGIMAS COVID-19 VIRUSO APLINKOJE

Parengta 2021 m. gruodžio 31 d.

Versli
Lietuva

SANTRAUKA

COVID-19 viruso pandemijos sukeltas šokas 2020 m. pradžioje visiškai pakeitė pasaulio ir ES bloko šalių, kuriai priklauso ir Lietuva, ekonominę raidą. Daugelyje ES šalių realiojo BVP kritis buvo nemenkas, tačiau Lietuvos ekonomikos susitraukimas buvo vienas nuosaikiausių pandeminiame aplinkoje. Jau 2021 m., sparčiai augant ES bloko šalių ekonomikoms, Lietuvos ekonominis aktyvumo rodikliai taip buvo įspūdingi. Tai taikytina tiek vidaus ekonomikos, tiek ir eksporto rodikliams, nors tarptautiniame aplinkoje 2021 m. netrūko nei politinių, nei ekonominių iššūkių.

Gerokai spartesnis nei buvo tikimasi didžiųjų pasaulio valstybių ekonomikų aktyvumas nulėmė labai sparčiai augančias žaliavų kainas. Vis dėlto, ir pasiūlos ypatumai buvo svarbus veiksnys, nulėmęs tokias tendencijas. 2021 m. vyko diskusijos dėl globalaus pelno mokesčio įvedimo, keitėsi ir tam tikri ECB pinigų politikos aspektai. Pastarieji įvykiai vienaip ar kitaip paveiks ir pasaulio ekonomikos, ir ES šalių ir Lietuvos ekonomikos vystymąsi ilgesnėje perspektyvoje.

2021 m. vasarą ES įvedė papildomas sektorines sankcijas Baltarusijos režimui, o metų viduryje suprastėjo Lietuvos ir Kinijos politiniai santykiai, kilę po Lietuvos sprendimo atidaryti Taivano prekybos atstovybę šalyje. Šie du įvykiai buvo ir tebėra vertinami kaip rizika, kurie turės neigiamų pasekmių Lietuvos tarptautinei prekybai. Tačiau 2021 m., nepaisant pasaulinio žaliavų stygiaus ir jų kainų kilimo, ES įvestų sankcijų Baltarusijai ar įtemptų Lietuvos ir Kinijos politinių ir ekonominių santykių, Lietuvoje pagamintų prekių eksporto vertė 2021 m. sparčiai augo. Per 2021 m. tris ketvirčius, palyginti su atitinkamu 2020 m. laikotarpiu, viso Lietuvos prekių eksporto vertė paaugo 18,6 proc., be naftos produktų – 16,3 proc. Istoriniame perspektyvoje šie rodikliai yra įspūdingi.

Verslumo rodikliai taip pat rodė nemenką ekonominio aktyvumo kaitą vidaus ekonomikoje. Nuo 2020 m. iki 2021 m. pradžios - net ir pandeminiu laikotarpiu – veikiančių įmonių skaičius Lietuvoje paaugo ir pasiekė 87,7 tūkst., o 2020 m. ir 2021 m. pirmojo ketvirčio verslo struktūros rodikliai rodė palankias verslo steigimosi tendencijas: naujų įmonių ir verslų skaičius augo, įregistruotų-išregistruotų juridinių asmenų balansas toliau gerėjo, o bent jau trumpuoju laikotarpiu bankrotų skaičius sumažėjo. Tikėtina, kad COVID-19 pandemijos ir įvesto karantino poveikis verslui buvo ribotas dėl valstybės paramos priemonių taikymo.

I. TARPTAUTINĖ APLINKA 2021 M.

COVID-19 viruso pandemijos sukeltas šokas 2020 m. pradžioje visiškai pakeitė pasaulio ir ES bloko šalių, kuriai priklauso ir Lietuva, ekonominės raidos perspektyvas. 2020 m. ES-27 šalių realusis BVP per metus sumenko 6,1 proc., infliacija stabilizavosi ties 0,7 proc. riba, o nedarbo lygis padidėjo iki 7,1 proc.¹ 2021 m. prasidėjus vakcinacijos procesui bei didelio fiskalinio impulso pagalba didžiosiose pasaulio ekonomikose ir ES šalyse situacija kardinaliai pasikeitė. 2021 m. prognozuojama, kad ES-27 realusis BVP paaugs 5,0 proc. per metus, o kainų lygis padidės 2,6 proc. JAV prognozuojamas 5,8 proc., JK – 6,9 proc., o Japonijai – 2,4 proc. metinis BVP augimo pokytis. Vis dėlto, tikėtina, kad tiek faktinis BVP, tiek ir kainų lygis didės daugiau nei numato prognozė. Daugelis prognozuojančių institucijų – Europos Komisija, EBPO, TVF – 2021 m. ne kartą didino šių makroekonominių rodiklių prognozes dėl gerokai aukštesnių nei buvo tikimasi metų pradžioje faktinių rodiklių. Gerokai spartesnis nei buvo tikimasi didžiųjų pasaulio valstybių ekonomikų aktyvumas nulėmė labai sparčiai *augančias žaliavų kainas*, tačiau ir pasiūlos veiksnys yra svarbus, nulėmęs tokias raidos tendencijas.

Taip pat, iš svarbesnių įvykių, įvykusių 2021 m., paminėtinos diskusijos dėl *globalaus pelno mokesčio* įvedimo bei *ECB pinigų politikos* aspektai. Visi šie įvykiai vienaip ar kitaip paveiks ir pasaulio ekonomikos, ir ES šalių, ir Lietuvos ekonomikos vystymąsi ilgesnėje perspektyvoje.

I.I. ŽALIAVŲ KAINŲ RAIDA 2021–2022 M.

Žaliavų kainos pasaulio rinkoje 2021 m. pirmąjį pusmetį gerokai išaugo. Iš esmės didėjo visų žaliavų kainos: brango metalai, žaliavinė nafta, žaliavinė mediena, plastikai, žemės ūkio produktai. To priežastis – didelė žaliavų paklausa ir ribota jų pasiūla pasaulio rinkoje. *Vienas pagrindinių veiksnių*, lemiančių stiprią paklausą žaliavoms, yra spartus didžiųjų pasaulio ekonomikų atsigavimas po COVID-19 viruso pandemijos. Tiek JAV, tiek Kinijoje, tiek Indijoje matomas labai stiprus pramonės aktyvumas. Šios valstybės, ypač Kinija ir JAV, yra didelės pramoninės valstybės ir savo gamybinuose procesuose naudoja daug žaliavų. Todėl esant didelei paklausai ir ribotai pasiūlai, atsiranda žaliavų trūkumas pasaulinėje rinkoje, trūkinėja vertės grandinės ir kyla žaliavų kainos.

Antroji priežastis, dėl kurios atsirado žaliavų trūkumas pasaulinėje rinkoje, kyla iš pasiūlos pusės ir yra nulemta Kinijos uostų veiklos ypatumų. Kai kurie Kinijos uostai dėl naujos COVID-19 viruso atmainos ir apskritai, viruso protrūkių, riboja darbą uostuose, iš kurių vyksta prekyba su Europa. Didelė krovos darbų paklausa ir ribota pasiūla lėmė, kad žaliavų tiekimas stringa, konteinerių gabenimo kainos labai pakilo, taip pat trūkinėja ir vertės grandinės. 2021 m. rugpjūčio mėn. vieno konteinerio pristatymo kaina iš Kinijos į Šiaurės Europą per metus buvo padidėjusi maždaug 5 kartus, o Kinijai teberibojant uostų veiklą mažai tikėtina, kad kainos artimiausiu metu sumenks. Taigi, Kinijos uostams ribotai tiekiant žaliavas į Europos uostus, kyla transportavimo kaštai, o tai didina žaliavų kainą. *Dar viena* žaliavų kainų kilimo priežastis yra naftos kainų padidėjimas, dėl kurių didėja transportavimo kaštai, kurie pereina ir į žaliavų kainos augimą.^{2 3 4}

¹ Europos komisija (2021 m. spalio 25 d.). 2021 m. rudens ekonominė prognozė. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ecfin_forecast_autumn_2021_statistical-annex_en.pdf

² The Economist, Intelligence Unit 2021-08-18. Commodity Prices.

³ Financial Times 2021-05-21. China and green energy drive copper prices to record high. <https://www.ft.com/content/d6506ccc-216b-4d7c-86c6-1add16370805>

⁴ Financial Times 2021-08-16. Shipping bottlenecks set to prolong supply chain turmoil. <https://www.ft.com/content/e1263950-1173-4832-a011-ada04df1e93c>

Importo ir eksporto kainų kaita Lietuvoje 2021 m.

Žaliavų kainų kilimas neišvengiamai lemia ir spaudimą infliacijai Lietuvoje bei eksporto kainų kilimą. Lietuva, būdama maža atvira ekonomika, importuoja žaliavas tam, kad galėtų gaminti tarpinio ir galutinio vartojimo prekes vidaus rinkai bei eksportui. Importuotų žaliavų kainų augimas atitinkamai didina gamybos kaštus ir lemia būtinybę verslui didinti eksportuojamos produkcijos kainas. Jei 2021 m. pirmąjį ketvirtį importo ir eksporto kainos didėjo nedaug – atitinkamai 2,3 ir 0,1 proc., tai antrojo ketvirčio kainų kilimas buvo labai spartus – importo kainos padidėjo 13,0 proc. per metus, o eksporto kainos – 7,7 proc.⁵ Pastarosios tendencijos, labai tikėtina, išliks ir vėlesniais metų ketvirčiais, todėl didelį poveikį eksporto vertės augimui 2021 m. darys ne tik didėsiantys eksportuojami kiekiai, bet ir kainų kaita.

Naftos kainos

Žaliavinės naftos paklausa 2021 m., kitaip nei 2020 m. COVID-19 viruso pandemijos aplinkoje, augo, o tai labiausiai susiję su labai sparčiu Kinijos ir JAV ekonomikos atsigavimu. Taip pat spartėja ir ekonominis aktyvumas Europoje ir kitose pasaulio valstybėse, o tai didina žaliavinės naftos paklausą pasaulio rinkose. Yra tikimasi, kad palyginti su 2020 m., žaliavinės naftos suvartojimas pasaulyje paaugs apie 6 proc. per metus. Tačiau net ir didėjant paklausai, kai kurios OPEC aljanso šalys, pavyzdžiui, Saudo Arabija ir JAE, teigia, kad tebėra daug neužtikrintumo dėl pandemijos protrūkio, todėl žaliavinės naftos pasiūla bus didinama tik palaipsniui. Yra tikimasi, kad per 2021 m. gamybinės apimtys padidės kiek daugiau nei 2 proc., o OPEC šalys padidins gamybą kiek daugiau nei 3 proc. Stipresnis nei pasiūlos žaliavinės naftos paklausos augimas lemia naftos kainų kilimą – remiantis The Economist Intelligence Unit prognoze, tikimasi, kad 2021 m. per metus BRENT žaliavinės naftos kaina paaugs kiek daugiau nei 60 proc.: nuo vidutiniškai 40 iki 68 JAV dolerių už barelj. Prognozuojama, kad aukščiausia kaina bus 2021 m. trečiąjį ketvirtį, metų pabaigoje ji kiek sumažės.^{6 7 8}

Metalų kainos

Remiantis The Economist Intelligence Unit duomenimis, daugelio metalų kainos 2021 m. pradžioje šoktelėjo aukštyn.⁹ Vėlgi, pagrindinė to priežastis – spartus Kinijos ir JAV ekonomikų augimas ir dėl to didėjanti paklausa metalams, kurie yra naudojami pramoninės produkcijos gamybai. Dėl trumpuoju laikotarpiu didėjančios paklausos ir ribotos pasiūlos tikimasi, kad daugelio metalų kainos per 2021 m. gerokai paaugs (žr. 1 lentelę). Vis dėlto, kai kurių metalų rinkoje, manoma, kad kainų padidėjimas ilgesniuoju laikotarpiu bus pastovus, o to pagrindinė priežastis yra daugelio ekonomikų persiorientavimas link žaliojo kurso.

Aliuminio paklausa 2021 m. tikimasi paaugs daugiau nei 6 proc. per metus. Pasiūlos augimas turėtų būti nuosaikesnis – apie 3,5 proc. per metus. Teigiama pasiūlos kaita labiausiai priklausys nuo Kinijos aliuminio gavybos sprendimų, kitos šalys pasiūlą didins gerokai nuosaikiau. Tai lemia aliuminio kainų padidėjimo prognozę – tikimasi, kad 2021 m. kaina padidės beveik 33 proc.

⁵ Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis 2021-08-27.

⁶ The Economist, Intelligence Unit 2021-08-18. Commodity Prices.

⁷ Financial Times 2021-05-21. China and green energy drive copper prices to record high. <https://www.ft.com/content/d6506ccc-216b-4d7c-86c6-1add16370805>

⁸ The Economist, Intelligence Unit 2021-08-18. Commodity Prices.

⁹ The Economist, Intelligence Unit 2021-08-18. Commodity Prices.

Numatoma, kad vidutinė aliuminio kaina 2021 m. bus 2,264 JAV dolerių už toną, o 2022 m., dėl silpniau augančios paklausos, ji turėtų sumažėti iki 1,939 JAV dolerių už toną, t. y. apie 14 proc. Kaip ir naftos kainų raidos atveju, aliuminio kainos turėtų būti aukščiausios 2021 m. antrąjį ir trečiąjį ketvirtį, o ketvirtąjį – turėtų kiek sumenkėti. Prognozuojama, kad 2023 m. aliuminio kainos ir toliau mažės.

Panašios prognozės yra ir kitų metalų – nikelio, alavo ir vario – kainų raidai, tačiau yra ir svarbių skirtumų. Šių metalų kainos, manoma, ilgesniuoju laikotarpiu bus nuolatiniame aukštesniame lygyje.

2021 m. sparčiai auganti *nikelio* paklausa (prognozuojama – 7,1 proc. per metus), lėčiau auganti jo pasiūla (2,7 proc.), lemia kainų augimą 28,8 proc. per metus – nuo 13,787 iki 17,754 JAV dolerių už toną. Kitaip nei aliuminio kainos, 2022 m. nikelio kainų augimas turėtų būti teigiamas – jos turėtų didėti iki 18,975 JAV dolerių už toną (6,9 proc.), o ir 2023 m. kainų augimo prognozė taip pat teigiama (7,9 proc. – iki 20,475 JAV dolerių už toną). Pagrindinė nuolat augančių nikelio kainų priežastis – ilgesniuoju laikotarpiu išaugsianti jo paklausa. Nikelis yra naudojamas elektros automobilių baterijų gamyboje, todėl, manoma, kad elektromobilių rinkos plėtros tendencijos nulems ir šio metalo padidėjusią paklausą ilgalaikėje perspektyvoje. Nikelio paklausa ir kainos taip pat didėja ir dėl trumpojo laikotarpio ekonominių tendencijų: po COVID-19 viruso pandemijos sparčiai atsigaua Kinijos, JAV, ES, Pietų Korėjos, Japonijos rinkos, kurios yra svarbios šio metalo naudotojos.

Alavo kainų augimas 2021 m. yra labai spartus. Prognozuojama, kad vidutiniškai jos padidės net 67 proc. – nuo 17,125 iki 28,652 JAV dolerių už toną. Paklausos augimas, numatoma, bus apie 6,5 proc., pasiūlos – 3,3 proc. per metus. 2022 m. šio metalo kainų augimas bus nedidelis, tačiau teigiamas – jos turėtų paaugti apie 1 proc. per metus – iki 28,750 JAV dolerių už toną. Beveik pusė visos alavo produkcijos tenka elektronikos pramonei lydmetaliu lydiniams gaminti, todėl nuo šio sektoriaus raidos labiausiai priklausys ir alavo kainų kaita. Manoma, kad alavo kainos, taip pat kaip ir nikelio kainos bent jau vidutiniu laikotarpiu bus aukštesniame lygyje nei buvo ankstesniais metais.

Vario kainų raida yra panaši į alavo – 2021 m., tikimasi, kad jos paaugs net 47 proc., o 2022 m. – apie 4 proc. Nors vario paklausos augimas 2021-2022 m. didelis nebus (atitinkamai 0,3 proc. ir 1,9 proc.), o pasiūlos augimas bus didesnis arba atitiks paklausos augimą (apie 2,0 proc.), mažėjusios vario atsargos rinkoje lėmė jo kainų šuolį. Prognozuojama, kad vario paklausa rinkoje ilgesniuoju laikotarpiu didės, o tai lems ir tolesnį spaudimą jo kainų augimui. 2021 m. vidutinė metinė vario kaina, tikimasi, bus 9,123 JAV dolerių, 2022 m. – 9,525 JAV dolerių, o 2023 m. – 10,325 JAV dolerių už toną. Pastebėtina, kad daugelį dešimtmečių vario kainos neviršijo 10,000 JAV dolerių už toną, tačiau šios tendencijos keičiasi. Varis, kaip ir nikelis, yra naudojamas elektros automobilių gamyboje, taip pat vėjo ir saulės jėgainių stotyse, todėl jo paklausa ilgesniuoju laikotarpiu, manoma, išliks nuolat aukštesnė. Perėjimas prie žaliosios pakraipos, manoma, padidins vario paklausą. Tikimasi, kad per dešimtmetį, iki 2030 m., ji padidės apie 600 proc., o pasiūla, tikimasi, augs lėčiau. Kinija, kuri pasaulyje yra didžiausia vario pirkėja, ir jos itin didelis ekonominis

aktyvumas, trumpuoju laikotarpiu taip pat yra svarbus veiksnys, lemiantis vario kainų šuolį pasaulinėje rinkoje.¹⁰

Cinko kainos pasaulinėje rinkoje 2021 m., tikimasi, padidės maždaug 25 proc., o 2022 m. sumenks 3 proc. ir sieks 2,748 JAV dolerių už toną. Didesnis pasaulinis dėmesys investicijoms į infrastruktūrą, ypač remiant žaliajos ir atsinaujinančios energijos projektus naudojant cinkuotą plieną, prisideda prie padidėjusio cinko vartojimo ir šio metalo kainos padidėjimo ilgesniuoju laikotarpiu. *Plieno* kainos trumpuoju laikotarpiu, dėl didelio ekonomikų aktyvumo, didėja (2021 m. – 63 proc.), tačiau vėlesniais metais turėtų mažėti. *Švino* kainų augimas, stebimas 2021 m. (13,5 proc.), vėlesniais metais turėtų lėtėti dėl pakankamos jo pasiūlos pasaulinėje rinkoje. *Aukso* kainos, po nemenko jų augimo COVID-19 viruso pandemijos metu 2020 m. (27 proc.), 2021 m. kiek didės (0,7 proc.), o vėlesniais metais, manoma, mažės.

1 lentelė. Metalų kainos

Žaliava	Laikotarpis	Paklausos augimas, proc.	Pasiūlos augimas, proc.	Vidutinė metinė kaina, JAV doleriai už toną	Kainos pokytis, proc.
Aliuminis	2021 m.	+6,3	+3,5	2,264	+32,8
Aliuminis	2022 m.	+3,6	+2,4	1,939	-14,4
Nikelis	2021 m.	+7,1	+2,7	17,754	+ 28,8
Nikelis	2022 m.	+2,6	+2,5	18,975	+6,9
Alavas	2021 m.	+6,4	+3,1	28,652	+67,3
Alavas	2022 m.	+1,8	+3,6	28,750	+0,3
Varis	2021 m.	+0,3	+1,9	9,123	+47,9
Varis	2022 m.	+2,3	+2,0	9,525	+4,4
Cinkas	2021 m.	+4,6	+2,3	2,831	+25,1
Cinkas	2022 m.	+1,8	+1,6	2,748	-3,0

¹⁰ Financial Times 2021-05-21. China and green energy drive copper prices to record high. <https://www.ft.com/content/d6506ccc-216b-4d7c-86c6-1add16370805>

Plienas	2021 m.	+6,7	+7,1	793	+62,9
Plienas	2022 m.	+3,0	+3,0	704	-11,2
Švinas	2021 m.	+4,5	+3,4	2,071	+13,5
Švinas	2022 m.	+2,1	+2,2	2,138	+3,2

Šaltinis: The Economist, Intelligence Unit 2021-08-18. Commodity Prices.

Žemės ūkio produktų kainos

Jei metalų kainų kaita ilgesniuoju laikotarpiu priklauso nuo paklausos svyravimų ir ekonomikų esminio persiorientavimo link žaliojo kurso, tai žemės ūkio produktų kainos labiau priklauso nuo žemės ūkio produktų derliaus, paklausos pokyčių vartojimo rinkoje bei jų atsargų susidarymo, taip pat konkurencinių sąlygų ir galimo didesnio pakeičiamumo tarp produktų. Remiantis The Economist Intelligence Unit duomenimis, yra prognozuojama, kad 2021 m. kavos kainos pakils (20-25 proc.), brangs palmių, rapsų, saulėgrąžų aliejai (žr. 2 lentelę). Taip pat didės kukurūzų (50 proc.), sojos pupelių (46 proc.), cukraus (29 proc.), kviečių (18 proc.), medvilnės (32 proc.) kainos. Tikimasi, kad kiek sumažės ryžių, kakavos kainos, o arbatos kaina beveik nekis.¹¹

2021 m. prognozuojamas *kavos* kainų augimas – Arabica kavos kainos pakils beveik 25 proc., Robusta – beveik 20 proc. Kavos suvartojimas 2020/21 m., tikimasi, augs nuosaikiai, o 2021/22 m. augimas turėtų paspartėti. 2020/21 m. nuosaikus paklausos augimas yra nulemtas COVID-19 viruso pandemijos ypatumų ir jos poveikio kavos suvartojimui tiek namų, tiek ir ne namų sektoriuose (darbo vietose, kavinėse, restoranuose). 2021/22 m., prognozuojant spartų popandeminį ekonomikų atsigavimą, kavos suvartojimas turėtų didėti sparčiau. Susidariusios kavos atsargos pasaulinėje rinkoje 2022 m. turėtų lemti kavos kainų kryptį. *Kakavos* suvartojimas COVID-19 viruso pandemijos akivaizdoje 2019/20 m. mažėjo (4 proc.). Nors 2020/21 m. jos paklausa kiek atsigavo, tačiau, kaip ir kavos, susidariusios jos atsargos lemia kainų kryptį 2021-2022 m. laikotarpiu. Kakava, kitaip nei kava, nėra labai intensyviai naudojama ne namų sektoriuje, tačiau ir pastarajame mažmeninės prekybos apimčių lėtėjimas lemia atsargų susidarymą ir neigiamą kakavos kainų kaitą pandeminiu laikotarpiu. Prognozuojama, kad *arbatos* kainų kaita bus kiek kitokia nei kakavos. Arbata, po vandens, yra antra pasaulyje pagal suvartojamą kiekį, o jos paklausos augimas iš esmės priklauso nuo demografinių veiksnių pokyčių. COVID-19 pandemijos metu kiek mažėjo arbatos suvartojimas ne namų sektoriuje, tačiau didėjo namų sektoriuje. Arbatos kaina 2021 m., palyginti su 2020 m., tikimasi, beveik nekis, o 2022 m. – paaugs (8 proc.) dėl spartėjančio paklausos augimo.

Nemenkai auganti paklausa aliejams pasaulio rinkoje 2021 m. didina jų kainas. 2021 m. *rapsų* aliejaus kaina, tikimasi, paaugs daugiau nei 50 proc., tačiau 2022 m. ji kiek sumenks dėl sparčiau augančios kitų – ypač saulėgrąžų ir palmių – aliejų pasiūlos ir stipresnės konkurencijos pasaulinėje rinkoje. Rapsų aliejaus kainų kryptis 2022 m. taip pat yra sietinas ir su jo atsargų susidarymu, paklausai 2021 m. augant lėčiau nei pasiūlai. *Palmių* aliejaus kaina 2021 m., tikimasi, paaugs taip pat daugiau nei 50 proc., 2022 m. – apie 2 proc. *Saulėgrąžų* aliejus 2021 m., tikimasi, pabrangs daugiau nei 50 proc., 2022 m. kaina turėtų mažėti apie 15 proc. Pastaroji tendencija yra aiškintina

¹¹ The Economist, Intelligence Unit 2021-08-18. Commodity Prices.

tu, kad 2022 m. saulėgrąžų aliejaus pasiūla augs sparčiau nei paklausa ir lems jo atsargų susidarymą pasaulinėje rinkoje.

Kviečių kainų augimas yra nulemtas tiek struktūrinių – demografinių – veiksnių įtakos jų suvartojimui, tiek ir laikinų paklausos svyravimų. 2021-2022 m. paklausai augant daugiau nei pasiūlai, prognozuojama, kad jų kaina 2021 m. augs 18 proc., 2022 m. – 1,5 proc. *Kukurūzų* kaina, dėl augančios paklausos ir menkiausiai augančios pasiūlos, 2021 m. didės apie 50 proc., o 2022 m. tendencijos bus atvirkštinės ir nulems kainų kryptį apie 6 proc.

2 lentelė. Žemės ūkio produktų kainos

Žaliava	Laikotarpis	Paklausos augimas, proc.	Pasiūlos augimas, proc.	Vidutinė metinė kaina, JAV doleriai už svorio vnt. (svarą/toną/kg)	Kainos pokytis, proc.
Kava Arabica	2021 m.	+1,2 ¹	+3,2 ¹	188,1	+24,8
Kava Arabica	2022 m.	+3,7 ²	-9,6 ²	175,8	-6,5
Kava Robusta	2021 m.	+1,2 ¹	+3,2 ¹	82,3	+19,7
Kava Robusta	2022 m.	+3,7 ²	-9,6 ²	77,8	-5,6
Kakava	2021 m.	+0,9 ¹	+10,3 ¹	2,313	-2,4
Kakava	2022 m.	+2,7 ²	-6,4 ²	2,219	-4,1
Arbata	2021 m.	+2,1	+1,0	2,70	-0,1
Arbata	2022 m.	+3,8	+3,3	2,92	+8,2
Rapsų aliejus	2021 m.	+3,6 ¹	+5,1 ¹	1,396	+54,2
Rapsų aliejus	2022 m.	+1,5 ²	+0,7 ²	1,338	-4,1
Palmių aliejus	2021 m.	+0,3 ¹	+3,5 ¹	1,131	+58,1
Palmių aliejus	2022 m.	+5,2 ²	+4,6 ²	1,153	+2,0
Saulėgrąžų aliejus	2021 m.	-9,3 ¹	-12,2 ¹	1,359	+ 54,4
Saulėgrąžų aliejus	2022 m.	+9,8 ²	+14,4 ²	1,151	-15,3
Kviečiai	2021 m.	+3,9 ¹	+1,6 ¹	283	+18,1
Kviečiai	2022 m.	+1,4 ²	+1,4 ²	288	+1,5
Kukurūzai	2021 m.	+1,3 ¹	+0,3 ¹	273	+50,7
Kukurūzai	2022 m.	+2,7 ²	+6,5 ²	256	-6,1

Šaltinis: The Economist, Intelligence Unit 2021-08-18. Commodity Prices.

¹ – 2020/21; ² – 2021/22

Medienos kainos

2021 m. pirmąjį pusmetį žaliavinės medienos kainos visame pasaulyje taip pat išaugo. Pailgėjo tiek į Europą transportuojamos medienos gaminių pristatymo laikas, tiek ir padidėjo jos pasaulinė paklausa po COVID-19 viruso pandemijos. Būsto rinkos daugelyje šalių yra labai aktyvios, būsto kainos sparčiai auga, o būsto sektoriuje mediena, kartu su tokiomis žaliavomis kaip metalai, yra naudojama kaip statybinė medžiaga. Taigi, žaliavinės medienos kainų dinamika, kaip ir daugelio kitų žaliavų, yra priklausoma nuo sparčiai augančios paklausos ir apribotos pasiūlos veiksnių.¹²

2021 m. rugpjūčio mėn. pabaigoje mediena kainavo kiek daugiau nei 500 JAV dolerių už 1000 pėdų. Paskutinį kartą tokia medienos kaina buvo 2020 m. lapkričio mėn. Tiesa, tokia medienos kaina rugpjūčio mėn. buvo gerokai mažesnė nei, pavyzdžiui, 2021 m. gegužės mėn., kai ji buvo šoktelėjusios iki maždaug 1600 JAV dolerių.¹³ Vis dėlto, didesnė nei 500 JAV dolerių kaina, iš esmės, nebuvo fiksuojama per praėjusį dvidešimtmetį, o anot Bloomberg vertinimų, 2021–2022 m. medienos kaina turėtų stabilizuotis ties 550–600 JAV dolerių riba.¹⁴

I.III. GLOBALUS PELNO MOKESTIS

2021 m. pirmojoje pusėje pasaulinėje žiniasklaidoje pasirodė žinia, kad jau 2021 m. didžiosios pasaulio valstybės gali pasiekti susitarimą dėl globalaus pelno mokesčio įvedimo. Globalaus pelno mokesčio idėja atsirado stebint *didžiųjų pasaulio kompanijų* mokesstinę elgseną – jos paprastai ieško būdų susimąžinti mokesstinę naštą, įkurdamos savo pagrindinę rezidenciją žemų mokesčių tarifų šalyse. Siekis sumokėti mažiau mokesčių deklaruojant pelną žemų mokesčių šalyse yra, žinoma, normalus verslo subjektų elgesys, tačiau šalys, kuriose šios įmonės uždirba pajamas, netenka biudžeto pajamų. Globalaus pelno mokesčio įvedimo *pagrindinis tikslas* būtų apmokestinti didžiąsias pasaulines įmones pelno mokesčiu ne tose šalyse, kuriose jos reziduoja, o tose šalyse, kuriose jos uždirba pajamas.

Diskusijos dėl globalaus pelno mokesčio įvedimo tarptautiniame lygmenyje buvo atnaujintos po to, kai JAV pasikeitė Prezidento kabinetas ir prezidentas Joe Bidenas sugrąžino šią šalį prie derybų stalo. Anksčiau, Prezidento Donaldo Trumpo administracija tokiam susitarimui prieštaravo, todėl tarptautiniu lygiu šio klausimo svarstymas buvo įstrigęs. Jau 2021 m. gegužės mėn. pasirodė informacija, kad septynių didžiausių išsivysčiusių ekonomikų grupė G7, kuriai priklauso JAV, Japonija, Vokietija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Italija ir Kanada, artėja prie tarptautinio susitarimo, kaip turėtų būti apmokestinamos didžiosios globalios įmonės. Buvo manoma, kad susitarimas G7 lygiu sudarytų sąlygas ir pasaulinei sutarčiai, kurios tikslas – jau 2021 m. sukurti naujas taisykles dėl didžiausiųjų pasaulio įmonių apmokestinimo.¹⁵

2021 m. birželio mėn. Londone įvyko G7 grupės finansų ministrų susitikimas, kuriame iš esmės buvo susitarta dėl globalaus pelno mokesčio paketo. Šiame susitarime galima išskirti dvi svarbias dalis. Pirmojoje dalyje (ang. *pillar one*) apibrėžiama apmokestinimo šalis, o antrojoje (ang. *pillar two*) – nustatomas minimalus pelno mokesčio tarifas. G7 finansų ministrai sutarė, kad *minimalus pelno mokesčio tarifas būtų 15 proc.*, nors iki susitikimo ir jo metu buvo nemažai diskusijų, kritikos

¹² Financial Times 2021-08-01. Pandemic fuels broadest global house price boom in two decades. <https://www.ft.com/content/491a245d-4af7-4cad-b860-6ba51b86b45f>

¹³ Nasdaq 2021-08-27. Pandemic fuels broadest global house price boom in two decades. <https://www.nasdaq.com/market-activity/commodities/lbs>

¹⁴ Bloomberg 2021-04-20. Sky-High Lumber Prices to Drop by Year-End, Analyst Says. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-04-20/sky-high-lumber-prices-to-drop-by-year-end-analyst-says>

¹⁵ Financial Times 2021-05-24. G7 is close to deal on taxation of world's largest companies. <https://www.ft.com/content/577253ce-dd30-4de2-8e4b-d3c1277a9463>

ir pasiūlymų dėl kitokio tarifo dydžio. Pavyzdžiui, Prancūzijos atstovai reiškė poziciją, kad šalis sieks kiek galima didesnio mokesčio tarifo, o Airijos finansų ministras, prisijungęs prie G7 grupės susitikimo Londone, teigė, kad šalis gins 12,5 proc. mokesčio tarifo dydį. Skirtingos šalių pozicijos iš esmės yra susijusios su jų mokesstinės sistemos ypatumais – daugelis senųjų ES šalių turi pelno mokesčio tarifą didesnę nei 20 proc., o anglo-saksų šalyse tarifas yra mažesnis. Vis dėlto, G7 grupėje buvo apsispręsta dėl 15 proc. tarifo – tokiu mažiausiu tarifu būtų apmokestinamas didžiųjų globalių pasaulio bendrovių pelnas. Kita G7 bloko susitarimo dalis apibrėžė apmokestinimo šalis, ir buvo sutarta, kad didžiausiųjų pasaulio *įmonių pelnas bus apmokestinamas ten, kur uždirbamos pajamos*, o ne ten, kur įmonės reziduoja.¹⁶

Nors G7 grupėje susitarimas pasiektas, buvo aišku, kad ši pelno apmokestinimo strategija gali būti veiksminga tik tada, jei daugelis pasaulio šalių su ja sutiks. Todėl toliau buvo siekiama, kad šis G7 susitarimas būtų suderėtas ir patvirtintas tarptautiniu mastu – tarp 139 pasaulio valstybių. Taigi, G7 susitarimas buvo tik pirmasis, bet svarbus žingsnis, siekiant teisingesnio didžiųjų globalių pasaulio bendrovių pelno apmokestinimo.

2021 m. liepos pradžioje pasirodė informacija, kad EBPO būstinėje Paryžiuje, po intensyvių diskusijų ir derybų, 130 pasaulio šalių palaikė susitarimą dėl globalaus pelno mokesčio įvedimo. Tik 9 iš 139 šalių atsisakė pasirašyti susitarimą. Visos G20 bloko šalys, paskatintos JAV, pritarė sutarčiai. EBPO teigė, kad apmokestinimo taisyklės turėtų būti patvirtintos 2022 m. ir įgyvendintos 2023 m. Šis istorinis susitarimas tarp 130 šalių užtikrintų, kad didžiausios pasaulio kompanijos per metus papildomai sumokėtų 100-150 milijardų JAV dolerių mokesčių, o didelė šių mokesčių dalis tektų toms šalims, kuriose jos vykdo verslą. Iš šalių, atsisakusių pasirašyti susitarimą, buvo trys ES šalys – Estija, Airija ir Vengrija. Kitos šalys buvo Barbadosas, Kenija, Nigerija, Šri Lanka ir Sent Vincentas ir Grenadinai. Peru susilaikė, nes tuo metu neturėjo vyriausybės, kuri galėtų priimti sprendimus, o kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui Šveicarijoje ar Bahamose, sprendimų priėmėjai sulaukė politinio spaudimo. Pažymėtina, kad būtent tos šalys, kurios gali būti vadinamos pasaulio investicijų centrais, patyrė didelį politinį spaudimą dėl susitarimo pasirašymo. EBPO taip pat pabrėžė, kad šis susitarimas nereiškia, kad pasaulyje bus siekiama suvienodinti pelno mokesčio tarifą, šalys ir toliau galės turėti tokias mokesčių sistemas, kokias nori.¹⁷

2021 m. liepos mėn. 9-10 d. Venecijoje įvyko dvidešimties didžiausių išsivysčiusių ekonomikų grupės G20 susitikimas. Jis vyko kartu su centrinių bankų atstovais, o vienas iš šio susitikimo tikslų buvo „paspausti“ tas šalis, kurios atsisakė pasirašyti susitarimą dėl globalios mokesčių reformos. Jau iki šio susitikimo Peru pasirašė susitarimą, taigi, 131 pasaulio valstybės pritarė šiai iniciatyvai. Kitas susitikimo tikslas buvo patvirtinti patį susitarimą, nors dar iki šio G20 susitikimo buvo žinoma, kad birželio mėn. įvykęs G7 susitarimas gaus teigiamą atsiliepimą iš G20 šalių bloko atstovų.¹⁸

2021 m. spalio mėn. pasirodė informacija, kad anksčiau susitarimui nepritarusios ES ekonomikos – Airija, Estija ir Vengrija, vis dėlto sutiko jį pasirašyti. Šios žinios leido manyti, kad sutartis gali būti galų gale pasirašyta vienbalsiai, o pasirašius visoms ES šalims, jis galėtų virsti ir bendra ES teise.¹⁹ Taip pat, spalio mėn. susitarimą jau buvo pasirašiusios 136 pasaulio valstybės – susilaikė tik Šri

¹⁶ Financial Times 2021-06-06. G7 tax deals is 'starting point' on road to global reform. <https://www.ft.com/content/95dd0c00-7081-4890-bcef-b9642312db4d>

¹⁷ Financial Times 2021-07-01. World's leading economies agree global minimum corporate tax rate. <https://www.ft.com/content/d0311794-abcf-4a2a-a8a4-bcabfc4f71fa>

¹⁸ Financial Times 2021-07-10. G20 ratchets up pressure on global corporate tax deal holdouts. <https://www.ft.com/content/7960e852-8302-4819-ba25-f25fdd375aea>

¹⁹ Financial Times 2021-10-08. OECD close to final global deal on corporate tax. <https://www.ft.com/content/3e3e6a7d-67d5-437d-a7b2-29c52ce9c78f>

Lanka, Pakistanas, Kenija, Nigerija. Šis susitarimas, manoma yra didžiausia pelno mokesčio reforma per pastarąjį šimtmetį, kurią paskatino EBPO. Susitarimas nustato 15 proc. pasaulinio minimalaus efektyvaus pelno mokesčio tarifo normą bei naujas taisykles, priverčiančias didžiąsias pasaulio įmones deklaruoti pelną ir mokėti daugiau mokesčių tose šalyse, kuriose jos vykdo veiklą. Šis susitarimas yra EBPO kaip organizacijos didelis pasiekimas – ji daugelį metų sudėtingų derybų metu siekė sumažinti pelno mokesčio vengimą.²⁰ Pažymėtina, kad diskusijų eigoje buvo kalbama, kad ši apmokestinimo strategija bus taikoma tokios kompanijoms kaip Google, Facebook, Apple, eBay, Amazon, Microsoft, JPMorgan, Jonson & Jonsson, Glaxo, Samsung ir daugeliui kitų.

I.IV. PINIGŲ POLITIKOS ASPEKTAI 2021 M.

2021 m. sparčiai augant pasaulio ekonomikoms ir esant ženklų dėl ekonominio aktyvumo perkaitimo, pasirodė žinių apie centrinių bankų planuojamą pinigų politikos priemonių taikymą verslo ciklui stabilizuoti. Tikimasi, kad daugelis centrinių bankų artimiausiu metu kels bazines palūkanų normas, kurios, dėl žemos infliacijos, pastaraisiais metais keliamos nebuvo. Dabar tikimasi, kad dėl spaudimo infliacijai ir didelio ekonominio aktyvumo, palūkanų normos artimiausiais laikotarpiais pakils.

Jau 2021 m. viduryje pasirodė informacija, kad Norvegijos centrinis bankas ketina dar tais pačiais metais kelti bazines palūkanų normas.²¹ Tai buvo vienas pirmųjų oficialių Vakarų Europos centrinių bankų skelbimų, rodantis spartų pasaulio ekonomikų atsigavimą po pandemijos ir atsiradusį poreikį valdyti verslo ciklą kontraciklinėmis pinigų politikos priemonėmis. Iš tikrųjų 2021 m. rugsėjį Norvegijos centrinis bankas pakėlė bazines palūkanų normas nuo 0 proc. iki 0,25 proc. Taip pat, tikimasi, kad iki 2022 m. pabaigos jos padidės iki 1 proc.²² Tuo pat metu Anglijos bankas ir JAV Federalinis rezervų bankas taip pat užsiminė apie neišvengiamą būtinybę artimoje ateityje kelti palūkanų normas. Tikimasi, kad dėl spaudimo infliacijai ir didelio JAV ekonominio aktyvumo iki 2023 m. pabaigos Federalinis rezervų bankas pakels bazines palūkanų normas bent du kartus.²³

Dar vienas svarbus 2021 m. įvykis tarptautinėje aplinkoje yra Europos centrinio banko pinigų politikos pakraipos pokytis. ECB valdančioji taryba 2021 m. liepos 8 d. patvirtino naują pinigų politikos strategiją. Visų pirma, strategijoje nustatytas 2 proc. infliacijos tikslas vidutiniu laikotarpiu pakeitė iki tol buvusį 2 proc. infliacijos tikslą trumpuoju laikotarpiu. Naujasis tikslas yra simetriškas – neigiami ir teigiami infliacijos nukrypimai nuo tikslo yra vienodai nepageidaujami. Infliacijos tikslo performulavimas dedant akcentą į vidutinį laikotarpį reiškia, kad tam tikrais metais ji gali būti didesnė, o tam tikrais metais – mažesnė nei 2 proc. Visų antra, nuspręsta, kad SVKI išlieka tinkama infliacijos matavimo priemonė ir, laikui bėgant, į jos skaičiavimą rekomenduojama įtraukti išlaidų, susijusių su savininkų naudojamu būstu, kainą. Šios dedamosios įtraukimas į SVKI skaičiavimą, manoma, geriau atspindėtų namų ūkiams svarbius kainų pokyčius. Visų trečia, ECB valdančioji taryba patvirtino ambicingą klimato kaitos veiksmy planą, pagal kurį yra pripažįstama, kad klimato kaita turi didelį poveikį kainų stabilumui. Todėl yra įsipareigojama įgyvendinti plataus masto su

²⁰ Financial Times 2021-10-08. 136 nations agree to biggest corporate tax deal in a century. <https://www.ft.com/content/5dc4e2d5-d7bd-4000-bf94-088f17e21936>

²¹ Financial Times 2021-06-17. Norway's central bank sets out plan to start raising rates in September <https://www.ft.com/content/5e84ccbc-747f-451e-8a04-c99209bb20af>

²² Financial Times 2021-09-23. Norway raises interest rates in first increase by a G10 central bank. <https://www.ft.com/content/799163dd-c3b2-40ba-b7ac-38f4a9af6290>

²³ Financial Times 2021-09-30. Economist predict at least two US interest rate rises by end of 2023. <https://www.ft.com/content/de778e1b-3876-4999-942e-186c2a692a1a>

klimatu susijusį veiksmy planą.²⁴ Perėjimas prie žaliojo kurso, kuris taip yra ir vienas ES politikos prioritetų, reiškia, kad ECB, sudarydamas sandorius vertybinių popierių rinkose, vadovausis klimato kaitos kriterijais ir viešai atskleis su tuo susijusią informaciją.²⁵

²⁴ ECB 2021-07-08. ECB's Governing Council approves it's new monetary policy strategy. <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.pr210708~dc78cc4b0d.en.html> <https://www.ft.com/content/de778e1b-3876-4999-942e-186c2a692a1a>

²⁵ ECB 2021-07-08. ECB presents action plan to include climate change considerations in its monetary policy strategy. https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.pr210708_1~f104919225.en.html

II. EKSPORTO RAIDA 2021 M.

Tarptautinė aplinka arba Lietuvos pagrindinių prekybos partnerių ekonomikų raida tiesiogiai veikia Lietuvos eksporto augimą. Augant pagrindinių Lietuvos prekybos partnerių ūkiams didėjanti vidaus paklausa skatina prekių ir paslaugų importą ir atveria galimybes Lietuvos eksportuojamų prekių ir paslaugų vertės augimui. Todėl augantis užsienio šalių – pagrindinių Lietuvos prekybos partnerių – BVP bei pasaulio ekonomikos augimas daro teigiamą įtaką Lietuvos eksporto raidai. Po COVID-19 pandemijos sukulto šoko 2020 m., 2021 m. ES šalių bloko ekonomikos augimas buvo labai spartus. Būtent ES ekonomikos yra pagrindinės Lietuvos prekybos partnerės. 2020 m. ES šalių bloke realusis BVP sumenko 6 proc. Europos Komisijos (2021 m. vasaros) prognozėje buvo numatoma, kad ES-27 šalių bloke realusis BVP paaugs 4,8 proc., o 2022 m. – 4,5 proc. Palyginti su pavasario prognoze, ES šalių ekonomikų augimo perspektyva buvo pagerinta. Vasaros prognozėje buvo numatoma, kad Vokietijos realusis BVP paaugs 3,6 proc., Prancūzijos – 6,0 proc., Italijos – 5,0 proc., Ispanijos – 6,2 proc., Lenkijos – 4,8 proc. per metus. Šiaurės šalių, svarbių Lietuvos eksporto partnerių, ekonomikos augs taip pat sparčiai: Svedijos – 4,6 proc., Danijos – 3,0 proc., Estijos – 4,9 proc., Latvijos – 3,8 proc. per metus.^{26 27} Šie rodikliai ES šalių bloke kontekste yra labai aukšti ir palankūs Lietuvos eksporto raidai. Nors vėliau (rudens) prognozėje šie rodikliai buvo kiek pakoreguoti, esminių korekcijų, galinčių labai pakeisti Lietuvos eksporto raidos perspektyvą, nebuvo. Paskutinėje prognozėje buvo numatoma, kad 2021 m. ES-27 šalių bloke realusis BVP paaugs 5,0 proc., o 2022 m. – 4,3 proc.²⁸

Dar metų viduryje, po sprendimo atidaryti Taivano prekybos atstovybę Lietuvoje suprastėję Lietuvos ir Kinijos politiniai santykiai buvo vertinami kaip rizika, kuri gali turėti neigiamų pasekmių Lietuvos tarptautinei prekybai. Visgi, eksporto apimtys į Kiniją nors ir augančios, tačiau istoriškai nebuvo didelės – 2020 m. Lietuvos gamintojai į šią šalį eksportavo produkcijos už 244 mln. eurų arba tik 1,4 proc. viso lietuviškos kilmės prekių eksporto.²⁹ Todėl 2021 m. šie politiniai aspektai esminio poveikio Lietuvos eksporto rezultatas nedarys, o vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu rezultatai priklausys nuo dvišalių politinių aspektų. Taip pat, trumpuoju laikotarpiu, yra manoma, kad Taivanas ekonomiškai yra pajėgus absorbuoti Kinijos šoko poveikį Lietuvos eksportui.³⁰

Po lėktuvo, skrendančio į Vilnių, nutūpdymo Minsko oro uoste gegužės 23 d., 2021 m. birželio mėn. ES įvedė papildomas sankcijas Baltarusijos režimui. Iš esmės, jau iki šio incidento, ES taikė visą sankcijų paketą Baltarusijos režimui, tačiau po šio įvykio jos dar pasipildė. Įvestas ekonomines sankcijas Baltarusijai galima suprasti kaip sektorines: pagal jas ES valstybėms *draudžiama* prekiauti kalio chlorido, naftos ir tabako produktais su Baltarusija. Sankcijos yra nukreiptos į pagrindinius eksportuojančius Baltarusijos pramonės sektorius, kuriuose veikia valstybinės įmonės; taip yra siekiama sumažinti pagrindinius režimo pajamų šaltinius. Taip pat pagal susitarimą naujosios sankcijos draudžia ES įmonėms *gabenti* baltarusiškas kalio trąšas, naftos ir tabako produktus.

²⁶ Europos komisija (2021 m. birželio 28 d.). 2021 m. vasaros ekonominė prognozė. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/summer-2021-economic-forecast_en

²⁷ Versli Lietuva (2021 m. rugpjūčio 31 d.). 2021 m. rugsėjo mėn. eksporto prognozė. <https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2021/09/Eksporto-prognozes-2021-2022-m..pdf>

²⁸ Europos komisija (2021 m. spalio 25 d.). 2021 m. rudens ekonominė prognozė. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ecfin_forecast_autumn_2021_statistical-annex_en.pdf

²⁹ Versli Lietuva (2021 m. rugpjūčio 31 d.). 2021 m. rugsėjo mėn. eksporto prognozė. <https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2021/09/Eksporto-prognozes-2021-2022-m..pdf>

³⁰ Versli Lietuva (2021 m.). Galimybės eksportą perorientuoti iš Kinijos į Taivaną: ką parodo statistiniai duomenys? <https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2021/10/2021-09-09-Taivanas-vs-Kinija.pdf>

Manoma, kad Rusijos uostai neturi pakankamai pajėgumų, kad galėtų transportuoti Baltarusijos trąšas per savo uostus. Priimtas papildomų sankcijų paketas negaliojo iki 2021 m. birželio 25 d. sudarytos sutartims. Kitas sankcijų paketas apima finansų sektorių – yra *ribojama* prieiga prie ES finansų rinkos. Yra draudžiama prekiauti Baltarusijos vertybiniais popieriais, kurių terminas viršija 90 dienų. Bankai *negali teikti* draudimo ar perdraudimo paslaugų, naujų paskolų ar kreditų Baltarusijos vyriausybei, viešosioms įstaigoms ir agentūroms. Europos investicijų bankas sustabdys skolinimą šaliai. Yra *draudžiama* prekiauti dvejopos paskirties prekėmis, ryšių įranga ar programinės įranga, kuri galėtų būti naudojama stebėjimui ar represijoms. Taip pat yra *praplėstas* fizinių ir juridinių asmenų sąrašas, kuriems taikomos ES sankcijos. Fiziniais asmenimis draudžiama keliauti ES teritorijoje, užšaldomas jų turtas; su juridiniais asmenimis draudžiama prekyba.³¹ Šio sankcijų paketo efektai, kaip ir dvišaliai politiniai Lietuvos ir Taivano bei Lietuvos ir Kinijos santykiai, daro tiesioginę įtaką Lietuvos tarptautinės prekybos rezultatams, o tikėtinas tolesnis sankcijų praplėtimas Baltarusijai vertintinas kaip neigiama rizika. Dėl nedidelių eksporto verčių, sankcijų Baltarusijai poveikis lietuviškos kilmės prekių eksportui didelis nebūtų, o didžiausias neigiamas efektas tikėtinas per mažėsiančias paslaugų eksporto apimtis.

II.I. LIETUVOS PREKIŲ EKSPORTO RAIDA 2021 M. (I-III KETV.)

Nepaisant pasaulinio žaliavų stygiaus ir jų kainų kilimo, ES įvestų sektorinių sankcijų Baltarusijai ar įtemptų Lietuvos ir Kinijos politinių ir ekonominių santykių, Lietuvoje pagamintų prekių eksporto vertė 2021 m. sparčiai augo. Tai labiausiai lėmė didelis ES ekonomikų – pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių – ir JAV ekonominis aktyvumas. Nors kai kurioms šalims, svarbioms Lietuvos eksporto partnerėms, tarptautinės institucijos 2021 m. rudenį kiek mažino augimo prognozę, tačiau ši korekcija nebuvo tokia didelė, kad iš esmės pakeistų Lietuvos eksporto augimo potencialą. Todėl 2021 m. buvo tikimasi itin spartaus eksporto augimo, kurio metinis rezultatas turėtų būti dviženklis.

Per 2021 m. tris ketvirčius, palyginti su atitinkamu 2020 m. laikotarpiu, Lietuvoje pagamintų prekių eksporto vertė padidėjo 23,9 proc. Atmetus energetikos prekes (naftos produktus), kurių kainos 2021 m. itin sparčiai kilo, lietuviškos kilmės prekių eksportas paaugo 21 proc.

Jau nuo 2021 m. pradžios didžiausią teigiamą įtaką lietuviškos kilmės prekių eksporto augimui turėjo chemijos pramonės produktų eksportas ir ši tendencija laikui einant nepasikeitė. Šių produktų eksporto didėjimas per 2021 m. tris ketvirčius nulėmė beveik trečdajį viso lietuviškos kilmės prekių eksporto augimo (8,1 proc. p. iš 21 proc.). Taip pat teigiamą įtaką darė ir kiti svarbiausi Lietuvos eksportuojantys sektoriai – inžinerinė pramonė (4,6 proc. p.), baldai (2,8 proc. p.), mediena ir popieriaus pramonė (2,5 proc. p.), žemės ūkis (0,4 proc. p.) bei maisto ir gėrimų pramonė (0,7 proc. p.).

Svarbiausios eksporto rinkos lietuviškos kilmės eksportui ir toliau buvo Vokietija, JAV, Lenkija, Nyderlandai, Švedija. Lietuviškos kilmės eksporto vertė į Baltarusiją per 2021 m. tris ketvirčius sumažėjo 1,9 proc., į Kiniją – 29,9 proc., o į Taivaną išaugo 6,9 proc. Vis dėlto, visos šios šalys lietuviškos kilmės eksporto struktūroje sudaro labai mažą dalį, todėl jų įtaka bendriems eksporto rodikliams yra itin menka. Pavyzdžiui, neigiamas eksporto į Kiniją pokytis sulėtino lietuviškos kilmės eksporto augimą vos 0,5 proc. p., o Baltarusijos ir Taivano įtaka rodikliams buvo artima nuliui. Tai

³¹ EU Sanctions Map. <https://www.sanctionsmap.eu/#/main?checked=2>

pat pastebėtina, kad 2020 m. į Kiniją didelę dalį eksporto sudarė javai, kurių 2021 m. eksportuota nebuvo. Todėl per 2021 m. tris ketvirčius eksporto į Kiniją mažėjimas neatspindėjo kitų Lietuvos įmonių situacijos šioje rinkoje. Kitų prekių eksportas į Kiniją didėja (apie 10 proc. augimas per tris 2021 m. ketvirčius).

Reeksporto kaita per 2021 m. tris ketvirčius buvo nuosaikesnė – jis paaugo 10,8 proc., be naftos produktų – 9,9 proc. per metus. Reeksporto struktūroje svarbiausios Lietuvos partnerės yra Rusija, Latvija, Estija, Baltarusija ir Lenkija, o Baltarusijai nuo 2021 m. vasaros yra taikomos sektorinės sankcijos. Vis dėlto, įvestos sankcijos didelės neigiamos įtakos Lietuvos reeksportui į Baltarusiją nedarė – jo kryptis per metus buvo 8 proc., o įtaka bendrajam reeksporto rezultatui – 0,7 proc. p. Tačiau besitęsiantys ir aktyvėjantys neramumai pasienio ruožuose bei galimas ES sankcijų griežtinimas ar sankcijų paketo Baltarusijai praplėtimas gali daryti ir didesnę poveikį Lietuvos reeksporto augimui ateityje. Tokiu atveju Lietuvos – Baltarusijos dvišalės prekybos statistikoje tai labiausiai pasimatytų tik 2022 m. Vis dėlto, reeksporto svarba Lietuvos ekonomikos augimui yra gerokai mažesnė nei lietuviškos kilmės eksporto kaita – iš reeksporto veiklos Lietuvoje dažniausiai užsidirba ne gamybos sektoriaus įmonės, o tik prekybininkai ir transporto sektorius.

Viso Lietuvos prekių eksporto vertė per 2021 m. tris ketvirčius, palyginti su atitinkamu 2020 m. laikotarpiu, paaugo 18,6 proc., be naftos produktų – 16,3 proc.

II.II. LIETUVOS APSKRIČIŲ LIETUVIŠKOS KILMĖS PREKIŲ EKSPORTAS 2020 M.

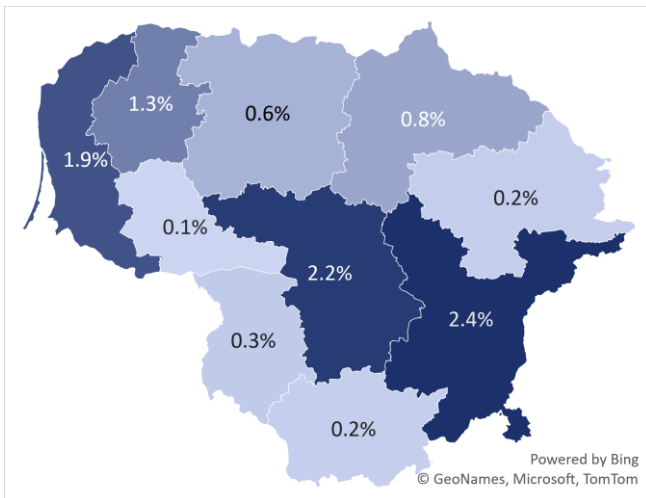
2020 m. Lietuva eksportavo lietuviškos kilmės prekių (su energetiniais produktais) už 17,0 mlrd. eurų. Didžiausia vertės dalis teko didžiosioms šalies apskritims – Vilniaus (4,0 mlrd. eurų arba 24 proc. šių prekių vertės), Kauno (3,8 mlrd. eurų arba 22 proc.) ir Klaipėdos (3,2 mlrd. eurų arba 19 proc.) (žr. pav. 1). Iš viso šiose trijose apskrityse buvo sukurta 2/3 (arba 65 proc.) šalies lietuviškos kilmės prekių eksporto vertės. Ketvirta didžiausia pagal šį rodiklį - Telšių apskritis, kuri eksportavo prekių už 2,2 mlrd. eurų ir jai teko beveik 13 proc. lietuviškos kilmės prekių eksporto vertės. Kitų apskričių dalis buvo gerokai mažesnė – siekė nuo 1,4 iki 7,8 proc. Vertinant Lietuvoje pagamintų ir eksportuotų prekių apimtį, matomi dideli skirtumai tarp apskričių, – atotrūkis tarp daugiausiai (Vilniaus) ir mažiausiai (Tauragės) eksportuojančių apskričių viršijo 16 kartų.

Lietuvos apskritis pagal lietuviškos kilmės prekių eksporto apimtį galima suskirstyti į dvi grupes – santykinai daug ir vidutiniškai-mažai eksportuojančias (žr. 3 lent.). Prie daug eksportuojančių apskričių galima priskirti tris didžiausias šalies apskritis (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) bei Telšių apskritį. Šių keturių apskričių bendra eksportuojamų prekių vertė 2020 m. sudarė 13,2 mlrd. eurų arba 77,4 proc. visos šalies lietuviškų prekių eksporto. Ši dalis pastaraisiais metais mažėjo – nuo 79,1% (2018 m.) iki 77,4% (2020 m.), tačiau tai labiausiai sietina ne tiek su didėjančiomis kitų apskričių eksporto apimtimis, kiek su gerokai susitraukusiu Telšių apskrities eksportu.

Prie vidutiniškai ar mažai eksportuojančių apskričių galima priskirti kitas 6 apskritis. Šių apskričių lietuviškos kilmės prekių eksporto vertė buvo reikšmingai mažesnė, palyginti su santykinai daug eksportuojančiomis apskritimis. Iš šių apskričių stipriausias eksporto pozicijas turi Panevėžio apskritis, kuri eksportavo prekių už 1,3 mlrd. eurų (arba 7,8 proc. šalyje pagamintų prekių eksporto vertės). Kai kurias apskritis galima būtų priskirti ne tik prie mažai, bet praktiškai visai neeksportuojančių, pavyzdžiui, Tauragės apskritis 2020 m. eksportavo lietuviškos kilmės prekių už 246 mln. eurų ir tai sudarė tik 1,4 proc. šių prekių eksporto vertės Lietuvoje.

1 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto vertė (%) pagal apskritis, 2020 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas ir VŠĮ „Versli Lietuva“ skaičiavimai.

3 lentelė. Lietuviškos kilmės prekių eksporto vertė pagal apskritis, 2020 m.

Apskritis	mln. EUR	proc.
Vilniaus apskritis	3996.4	23.5%
Kauno apskritis	3756.0	22.1%
Klaipėdos apskritis	3219.3	18.9%
Telšių apskritis	2189.9	12.9%
Panevėžio apskritis	1325.6	7.8%
Šiaulių apskritis	1010.3	5.9%
Marijampolės apskritis	478.0	2.8%
Utenos apskritis	399.4	2.3%
Alytaus apskritis	381.7	2.2%
Tauragės apskritis	246.0	1.4%
Iš viso	17002.5	100.0%

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas ir VŠĮ „Versli Lietuva“ skaičiavimai.

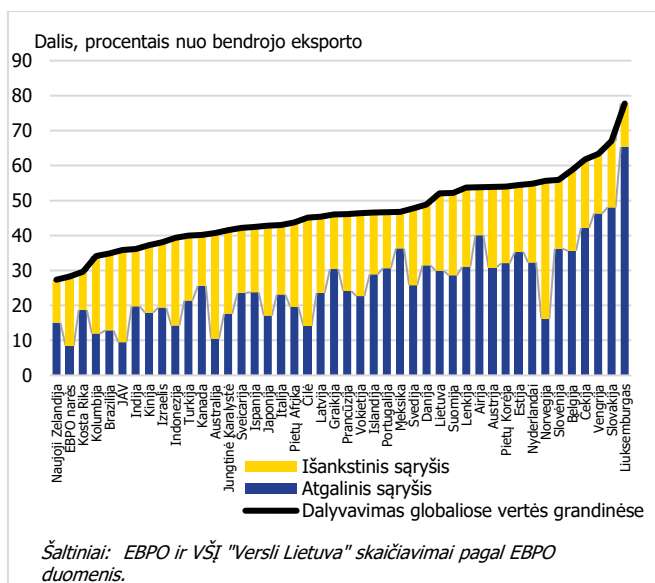
II.III. LIETUVOS ĮSITRAUKIMAS Į PASAULINES PRIDĖTINĖS VERTĖS GRANDINES

Pagal EBPO duomenis, Lietuvos įsitraukimas į pasaulines vertės grandines tarptautinėje perspektyvoje yra nemenkas. Tokia išvada yra daroma analizuojant dalyvavimo globaliose vertės grandinėse matą (*ang. global value chain participation, GVC participation*) 2018 m. EBPO šalyse. Jis parodo, kad Lietuva tarp EBPO šalių³² ir, taip vadinamųjų, pagrindinių EBPO partnerių³³ turi vieną aukštesnių dalyvavimo globaliose vertės grandinėse mato rodiklį – 52,0 proc., o EBPO šalių bloko rodiklis yra 28,3 proc. (žr. pav. 2). Taigi, pagal EBPO duomenimis, Lietuvos įsitraukimas į globalias vertės grandines 2018 m. gerokai viršijo EBPO šalių vidurkį ir Lietuva buvo 15-a tarp 43-ų šalių pagal didžiausią įsitraukimo lygį. Tarp Baltijos šalių šis rodiklis buvo aukščiausias Estijoje (54,4 proc.), žemiausias – Latvijoje (45,4 proc.). Aukščiausias įsitraukimas tarp EBPO šalių 2018 m. buvo Liuksemburge (77,7 proc.), taip pat Slovakijoje (66,9 proc.), Vengrijoje (63,3 proc.), Čekijoje (61,8 proc.), Belgijoje (58,7 proc.), mažiausias – Naujojoje Zelandijoje (27,4 proc.), Kosta Rikoje (29,6 proc.), Kolumbijoje (34,2 proc.). Iš ES bloko šalių, kurios priklauso ir EBPO, Lietuvos dalyvavimo globaliose vertės grandinėse matas taip pat nėra žemas (žr. pav. 3). Už Lietuvą didesnis įsitraukimas į globalias vertės grandines yra Liuksemburge, Slovakijoje, Vengrijoje, Čekijoje, Belgijoje, Slovėnijoje, Nyderlanduose, Estijoje, Austrijoje, Airijoje, Lenkijoje ir Suomijoje, o mažesnis – Ispanijoje, Italijoje, Latvijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Portugalijoje Švedijoje ir Danijoje.

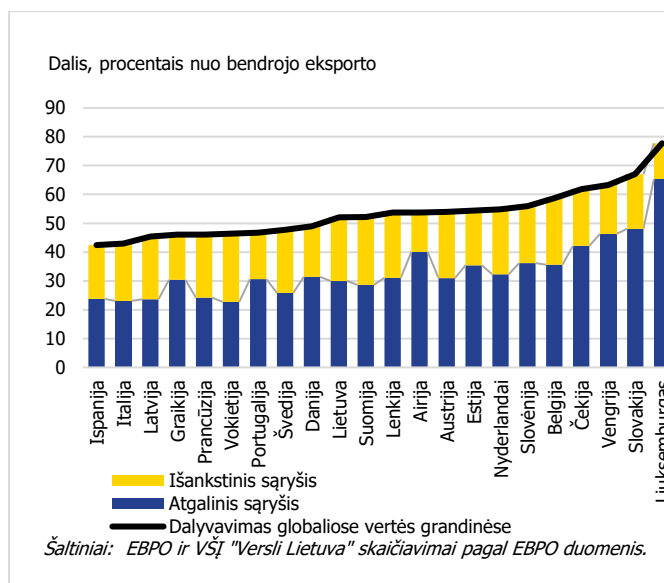
³² 2021 m. EBPO 38-ios šalys yra šios: Australija, Austrija, Belgija, Kanada, Čilė, Kolumbija, Kosta Rika, Čekija, Estija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Islandija, Izraelis, Italija, Japonija, P. Korėja, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Meksika, Nyderlandai, Naujoji Zelandija, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Turkija, Jungtinė Karalystė, JAV. Daugiau, žr. <https://www.oecd.org/about/members-and-partners> (2021).

³³ 2021 m. EBPO pagrindinėmis partnerėmis įvardinamos šios šalys: Brazilija, Kinija, Indija, Indonezija ir Pietų Afrika. Daugiau, žr. <https://www.oecd.org/about/members-and-partners> (2021).

2 pav. Dalyvavimo globaliose vertės grandinėse matas (angl. GVC participation) EBPO šalyse 2018 m.

3 pav. Dalyvavimo globaliose vertės grandinėse matas (angl. GVC participation) ES šalyse, priklausančiose EBPO 2018 m.

Be to, pagal EBPO duomenis, ilguoju laikotarpiu Lietuva tarptautiniame kontekste padarė labai didelę pažangą didinant įsitraukimą į globalias vertės grandines. Lietuva nuo 2005 m. iki 2018 m. padidino įsitraukimą į pasaulines vertės grandines 4,3 proc. p. – nuo 47,7 proc. iki 52,0 proc. Tai buvo vienas geresnių rezultatų lyginant su šalimis, kurios priklauso EBPO, bei pagrindinėmis EBPO partnerėmis. Per šį laikotarpį didžiausią pažangą padarė Graikija – 13,5 proc. punkto (nuo 32,6 proc. iki 46,1 proc.), Nyderlandai – 7,6 proc. punkto (nuo 47,3 proc. iki 54,8 proc.) ir Turkija – 7,3 proc. punkto (nuo 32,7 proc. iki 40,0 proc.). Lietuvos pažanga didinant integraciją į globalias vertės grandines yra reikšminga. Šalis yra 17-oje vietoje iš 43-ų šalių tarp didžiausią pažangą padariusių EBPO šalių ir pagrindinių bloko parterių (žr. lentelę 4). Lietuva pagal pažangą per šį laikotarpį taip pat lenkia Estiją ir Latviją, kurios ilguoju laikotarpiu tarp EBPO šalių ir pagrindinių bloko parterių buvo atitinkamai 32-oje ir 38-oje vietoje (iš 43-ų šalių).

Lentelė 4. Dalyvavimo globaliose vertės grandinėse matas (angl. GVC participation) ir jo kaita 20-ye EBPO šalių, padariusių didžiausią pažangą tarp 2005 m. ir 2018 m.

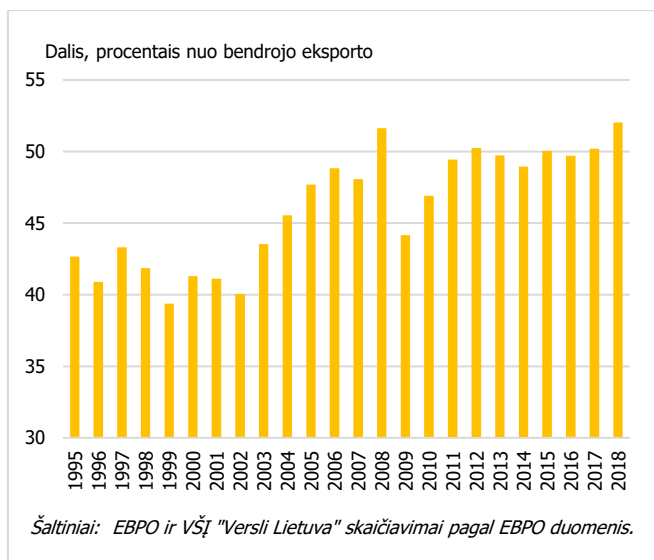
	Šalis	Įsitraukimas į globalias vertės grandines 2005 m., proc.	Įsitraukimas į globalias vertės grandines 2018 m., proc.	Pokytis tarp 2005 ir 2018 m., proc. p.
1	Graikija	32,6	46,1	13,5
2	Nyderlandai	47,3	54,4	7,6
3	Turkija	32,7	40,0	7,3
4	Liuksemburgas	70,5	77,7	7,2
5	Austrija	47,1	53,9	6,8
6	Norvegija	48,9	55,7	6,8
7	Čekija	55,5	61,8	6,3
8	Slovakija	60,9	67,0	6,0
9	Lenkija	48,2	53,7	5,5
10	Prancūzija	40,6	46,1	5,5
11	Kanada	34,9	40,2	5,3
12	Italija	38,2	43,0	4,8
13	Meksika	42,0	46,8	4,8
14	Vokietija	41,8	46,4	4,6
15	Jungtinė Karalystė	37,0	41,5	4,5
16	Airija	49,3	53,8	4,5
17	Lietuva	47,7	52,0	4,3
18	Japonija	38,5	42,8	4,3

19	Kolumbija	29,9	34,2	4,2
20	Slovėnija	51,8	55,9	4,2

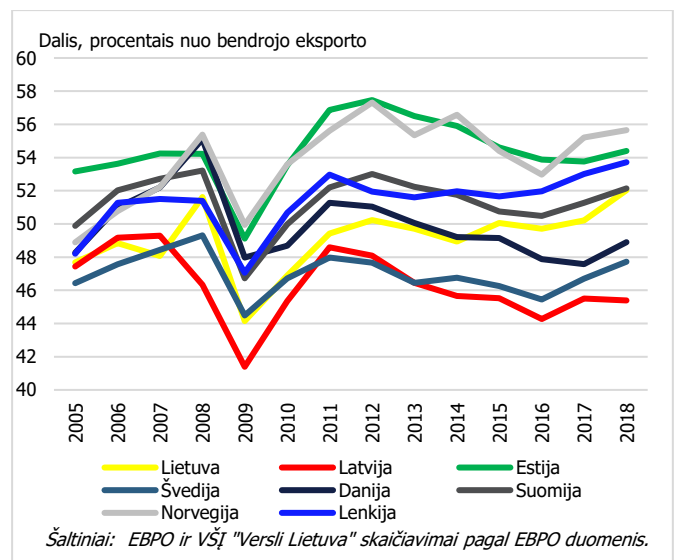
Šaltiniai: EBPO ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai pagal EBPO duomenis.

Pagal EBPO duomenis, Lietuvos integracija į globalias vertės grandines buvo labai sparti 2004-2008 m., vėliau ji buvo sustojusi, o 2016-2018 m. laikotarpiu integracija vėl sparčiai didėjo. Taigi, Lietuvos pažanga didinant įsitraukimą į globalias vertės grandines skirtingais laikotarpiais buvo nevienoda, tačiau tai nėra išskirtinis šalies bruožas tarptautiniame kontekste. Stebint Lietuvos integracijos į pasaulines pridėtinės vertės grandines kaitą nuo 1995 m. iki 2018 m. pastebėtina, kad integracija buvo labai sparti šaliai įstojus į ES 2004 m. Sparti integracija tęsėsi iki 2008 m., o po 2010 m. finansų ir ekonominės krizės, nuo 2011 m. iki 2016 m., Lietuvos įsitraukimas iš esmės nebedidėjo. Nuo 2016 m. Lietuvos integracijos tempas vėl paspartėjo. Nuo 2004 m. iki 2008 m. Lietuvos dalyvavimas globaliose vertės grandinėse padidėjo 6,1 proc. punkto, nuo 2011 m. iki 2016 m. – vos 0,3 proc. punkto, o nuo 2016 m. iki 2018 m. – 2,3 proc. punkto (žr. pav. 4). Tai, kad Lietuvos tolimesnė integracija į vertės grandines buvo sustojusi 2011-2016 m., nėra išskirtinis Lietuvos bruožas. Panašios tendencijos buvo stebimos ir kitose Europos šalyse – daugelyje šalių integracija sustojo, o kai kuriose ekonomikose ji net sumažėjo. Tiesa, nuo 2016 m., kai kurių šalių, tame tarpe ir Lietuvos, integracija vėl pradėjo didėti, tačiau kai kuriose ekonomikose, vėlgi, nedidėjo arba net sumažėjo. Pavyzdžiui, Šiaurės regiono Europos valstybėse, nuo 2016 m. labai sparčiai didėjo Lenkijos, Lietuvos, Švedijos, Suomijos, Norvegijos integracija, o Latvijoje ir Estijoje jos kaita buvo gerokai nuosaikesnė (žr. pav. 5).

4 pav. Dalyvavimo globaliose vertės grandinėse dinamika Lietuvoje 1995-2018 m.

5 pav. Dalyvavimo globaliose vertės grandinėse dinamika pasirinktose Europos Šiaurės regiono valstybėse 2005-2018 m.

III. VERSLUMO TENDENCIJOS VIDAUS RINKOJE 2021 M.

Tarptautinė aplinka ir Lietuvos pagrindinių prekybos partnerių ekonomikų augimas tiesiogiai veikia Lietuvos eksporto augimą. Kadangi Lietuva yra maža atvira ekonomika, kurios didelė ekonomikos aktyvumo dalis yra priklausoma nuo eksporto, tendencijos vidaus rinkoje taip pat labai priklauso nuo eksportuojančio sektoriaus veiklos rezultatų.

Nuo 2020 m. iki 2021 m. pradžios - net ir pandeminiu laikotarpiu – veikiančių įmonių skaičius Lietuvoje paaugo (564 arba 0,6 proc.) ir siekė 87,7 tūkst. Daugiausiai įmonių skaičius paaugo dėl išaugusio labai mažų įmonių, turinčių 0-4 darbuotojus, skaičiaus (žr. lentelę 5). Pagal ūkio sektorius labiausiai įmonių skaičius paaugo statybų sektoriuje, o pagal teisinį statusą – mažųjų bendrijų skaičius. Nors verslumo rodikliai toliau gerėja, tačiau jų kaita neatspindi verslumo kokybės Lietuvoje. Tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu Lietuvoje matoma verslo įmonių smulkėjimo tendencija - tai yra lėčiau augančio ar mažėjančio ekonominio efektyvumo požymis.

5 lentelė. Veikiančių įmonių struktūra 2021 m. pradžioje

	Pagal dydį										
	Iš viso	0–4 darbuotojų	5–9 darbuotojai	10–19 darbuotojų	20–49 darbuotojai	50–99 darbuotojai	100–149 darbuotojai	150–249 darbuotojai	250–499 darbuotojai	500–999 darbuotojai	1 000 ir daugiau darbuotojų
Skaičius, tūkst. vnt.	87,7	58,8	13,8	7,5	4,8	1,6	0,5	0,4	0,3	0,1	0,1
Dalis (nuo visų ūkio subjektų skaičiaus)		67,0%	15,7%	8,5%	5,5%	1,8%	0,6%	0,4%	0,3%	0,1%	0,1%
Pokytis per metus, tūkst. vnt.	0,6	1,9	-1,2	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Pagal ūkio sektorius										
	Iš viso	Žemės ūkis (A)	Pramonė (B-E)	Statyba (F)	Didmeninė ir mažmeninė prekyba (G)	Profesinė, mokslinė ir techninė veikla (M)	Transportas ir saugojimas (H)	Nekilnojamojo turto operacijos (L)	Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla (I)	Administracinė ir aptarnavimo veikla (N)	Kitos paslaugos
Įmonių skaičius, tūkst. vnt.	87,7	2,3	9,5	9,4	24,3	10,8	8,5	5,5	3,8	3,6	10,1
Dalis (nuo visų ūkio subjektų skaičiaus)		2,6	10,8	10,7	27,7	12,3	9,7	6,3	4,3	4,1	11,5
Pokytis per metus, tūkst. vnt.	0,6	0,0	0,2	0,6	0,0	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir VŠĮ „Versli Lietuva“ paskaičiavimai.

2020 m. ir 2021 m. pirmojo ketvirčio verslo struktūros rodikliai rodo palankias verslo steigimosi tendencijas. Net ir pandeminiu laikotarpiu naujų įmonių ir verslų skaičius augo, o įregistruotų-išregistruotų juridinių asmenų balansas toliau gerėjo. Nors trumpuoju laikotarpiu bankrotų skaičius sumažėjo, tačiau tikrasis pandemijos poveikis verslui ir bankrotų mastas, tikėtina, pradės ryškėti, nutraukus valstybės paramos verslui priemonių taikymą. Remiantis JAR duomenimis, 2020 m. bankrutavusių ir bankrutuojančių juridinių asmenų skaičius siekė 9,6 tūkst. – tai 4,4 tūkst. (arba 31 proc.) mažiau nei 2019 m. Mažėjimo tendencija buvo stebima visais metų ketvirčiais. 2021 m. pirmąjį ketvirtį bankrutavusių ir bankrutuojančių juridinių asmenų skaičius siekė 1,6 tūkst. – tai 1,4 tūkst. arba beveik 48% mažiau, palyginti su 2020 m. tuo pačiu laikotarpiu. Tikėtina, kad COVID-19 pandemijos ir įvesto karantino poveikis verslui buvo ribotas dėl valstybės paramos priemonių taikymo.³⁴

III.II. MAŽŲ IR VIDUTINIŲ ĮMONIŲ SEKTORINĖ STRUKTŪRA 2004-2019 M.

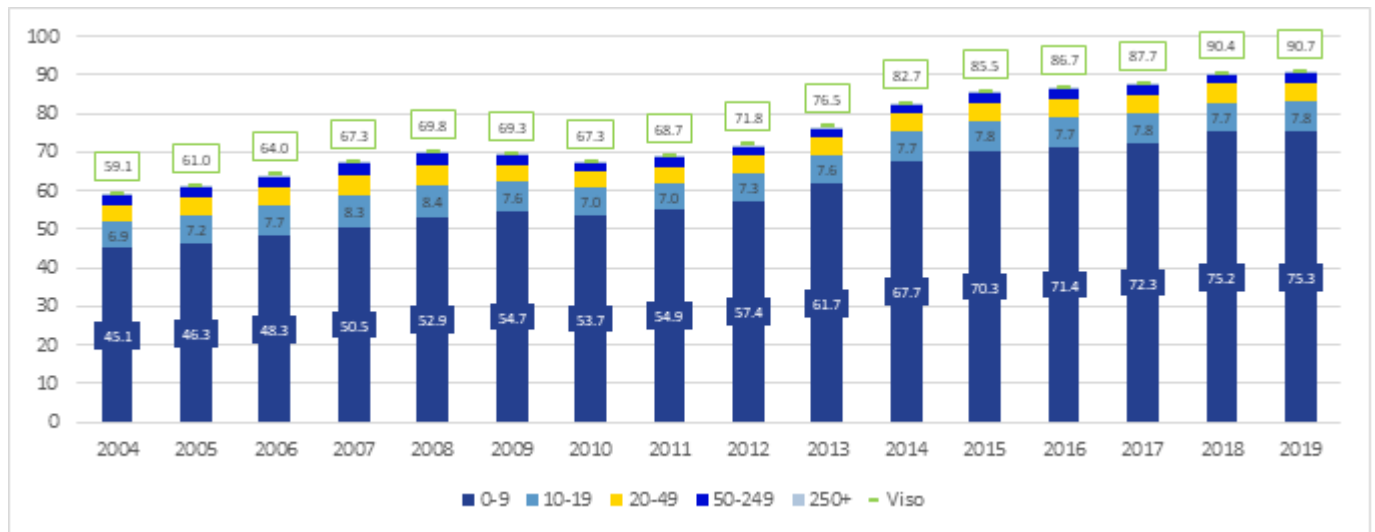
Per pastaruosius 16 metų, tarp 2004 m. iki 2019 m., Lietuvos įmonių populiacija sparčiai augo (net 53 proc.). Šį augimą daugiausiai lėmė pačių smulkiausių, 0-9 darbuotojus įdarbinančių, įmonių skaičiaus augimas. Tačiau kitose įmonių dydžio grupėse tendencijos buvo ne tokios palankios. Mažų (10-49 darbuotojai) ir vidutinių (50-249 darbuotojai) įmonių grupės skaitlingiausios buvo iki 2008-2009 m. krizės. Per 2010 m. krizę jos nukentėjo labiausiai, o per visą pokrizinį dešimtmetį šių

³⁴ Verslumo tendencijos Lietuvoje 2020 m. https://www.versli Lietuva.lt/wp-content/uploads/2021/07/2021.06.30_verslumo_apzvalga.pdf

praradimų taip ir neatstatė. To pasekoje 2019 m., lyginant su krizės pradžios 2008 m., mažų įmonių skaičius sumažėjo 9 proc., o vidutinių – 14 proc.

Vidutinių įmonių grupė ne tik nedidėja, bet mažėja. Tai rodo, kad tik pavienės mažesnės įmonės perlipa vidutinės įmonės dydžio slenkstį. Be to tarp vidutinių įmonių sparčiausiai mažėjo veiklą vykdančių statybos, prekybos ir apdirbamosios gamybos sektoriuose, tad šių sektorių struktūra pasislinko į mažesnių įmonių pusę ir šie sektoriai tapo labiau „apgyvendinti“ mažesnių įmonių. Tai taip pat leidžia teigti, kad iki krizės įmonės Lietuvoje buvo stambesnės ir augo sparčiau, tačiau po krizės to atstatyti nepavyko ir įmonės tapo smulkesnės bei augo lėčiau (žr. pav. 6).

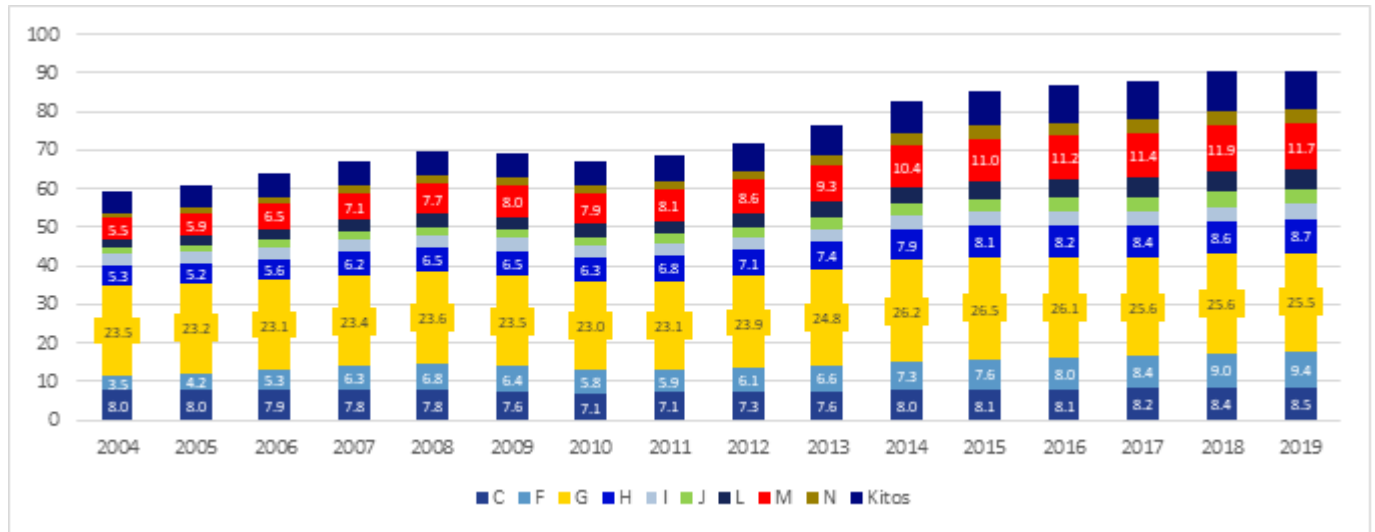
6 paveikslas. Įmonių skaičius ir pasiskirstymas pagal dydį (pagal darbuotojų skaičių), tūkst.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Ekonominės veiklos sektoriuose įmonių skaičius augo nevienodu tempu ir tai lėmė ryškius Lietuvos įmonių populiacijos sektorinio pasiskirstymo pokyčius. Jei 2004 m. Lietuvos įmonių populiacijos sektorinė struktūra buvo labiau koncentruota į prekybą ir apdirbamąją gamybą (G ir C sektorius), kuriuose kartu veikė virš 50 proc. visų įmonių, tai 2019 m. ši struktūra tapo labiau diversifikuota. Nors G sektorius (prekyba) išliko didžiausias, jame veikiančių įmonių dalis mažėjo nuo 40 iki 28 proc., o C sektoriuje (apdirbamoji gamyba) ši dalis traukėsi nuo 14 proc. iki 9 proc. Sparčiausiai augo įmonių, veikiančių statybų, nekilnojamojo turto operacijų bei profesinės, mokslinės ir techninės veiklos sektoriuose, dalis (žr. pav. 7).

7 paveikslas. Įmonių skaičiaus sektorinis pasiskirstymas, tūkst.

Sektoriai: A02_A03 - Miškininkystė ir žuvininkystė, B - Kasyba ir karjerų eksploatavimas, C - Apdirbamoji gamyba, D - Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas, E - Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas, F - Statyba, G - Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, H - Transportas ir saugojimas, I - Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla, J - Informacija ir ryšiai, L - Nekilnojamojo turto operacijos, M - Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, N - Administracinė ir aptarnavimo veikla, P - Švietimas, Q - Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas, R - Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, S95_S96 - Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas, kita asmenų aptarnavimo veikla.

Kitos: A02_A03_B_D_E_P_S95_S96.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Naujai steigiamų MVĮ sektorinis pasiskirstymas yra svarbus veiksnys, lemiantis visos įmonių populiacijos struktūros bruožus ir leidžiantis prognozuoti jos pokyčius trumpuoju laikotarpiu. Lietuvoje pastaraisiais metais tarp naujai steigiamų įmonių sparčiausiai augo įmonių dalis transporto ir saugojimo sektoriuje, o sparčiausiai krito – prekybos ir apdirbamosios gamybos sektoriuose. Įmonių steigimas statybų sektoriuje vėl išgyvena pakilimą, kas sietina su augančia paklausa nekilnojamojo turto rinkoje. Tuo tarpu IRT paslaugų sektorius, nors ir laikytinas šiuolaikinės pažangios ekonomikos branduoliu, negali pasigirti dideliu ar augančiu naujų verslų dėmesiu. Jis sutraukia tik apie 4 proc. („geresniais“ metais – 5-6 proc.) naujų įmonių.

Mažos įmonės yra labiau linkusios veikti žemo našumo sektoriuose – tokių 68 proc. ir mažiau linkusios veikti aukšto našumo sektoriuose – tokių 32 proc. Nuo 2004 m. ši proporcija keitėsi nedaug, tačiau pokytis vertintinas kaip labiau neigiamas: nors truputį augo įmonių, veikiančių aukšto našumo sektoriuose, dalis, kur kas didesnis persiskirstymas įvyko tarp žemo našumo sektorių, kuriuose didėjo įmonių dalis sektoriuose, kurių našumo augimo tempas žemas. Tad žvelgiant struktūriškai, daugėjo įmonių, kurių našumo augimo perspektyvos mažos.

Vidutinių įmonių pasiskirstymas pagal našumą gerokai palankesnis. Šios įmonės tarp aukšto ir žemo našumo sektorių grupių pasiskirsčiusios po lygiai. Be to, tarp vidutinių įmonių, veikiančių aukšto našumo sektoriuose, net du trečdaliai veikia aukšto našumo augimo sektoriuose, tarp kurių dominuoja apdirbamoji gamyba (C). Nuo 2004 m. vidutinių įmonių polinkis veikti aukšto našumo sektoriuose stiprėjo tik nežymiai, tačiau aukšto našumo sektoriuose veikiančių įmonių struktūra keitėsi žemesnio našumo augimo potencialo link. Tą iš esmės lėmė didėjantis transporto ir logistikos (H) įmonių ir mažėjantis apdirbamosios gamybos (C) įmonių skaičius. Vertinant vien tik apdirbamosios gamybos sektoriaus MVĮ skaičiaus pasiskirstymą pagal našumą, tai jame stipriai dominuoja žemo našumo subsektoriai, kuriuose veikia iki 80 proc. įmonių. Tuo tarpu aukšto našumo sektoriai sudaro santykinai nedidelę dalį – mažesnę tarp mažų įmonių ir didesnę tarp vidutinių. Analizuotame 16 metų laikotarpyje šis pasiskirstymas beveik nesikeitė.

Verslininkų polinkis steigti naujas įmones našesniuose sektoriuose nėra didelis ir neauga. Tą atskleidė naujai steigiamų MVĮ sektorinio pasiskirstymo pagal našumą analizė. Naujai steigiamų MVĮ pasiskirstymas didžiąja dalimi atkartoja jau veikiančių MVĮ populiacijos pasiskirstymą, o esminių pokyčių šiame naujai steigiamų MVĮ pasiskirstyme nevyksta. Tai galioja tiek visai ekonomikai, tiek apdirbamosios gamybos sektoriui atskirai. Netgi stebima priešinga tendencija: aukšto našumo sektoriuose steigiama šiek tiek mažesnė dalis MVĮ nei jų yra visoje MVĮ populiacijoje, kas taip pat reiškia, kad šiek tiek didesnė dalis naujų MVĮ steigiama žemo našumo sektoriuose. Šios tendencijos, jei nevyks reikšmingų verslumo veiksmų pokyčių, neleidžia tikėtis greitų į aukštesnį našumą orientuotų įmonių skaičiaus struktūros pokyčių.³⁵

³⁵ Verslo laiptai. Mažų ir vidutinių įmonių sektorinė struktūra. https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2021/09/VL-2020--Verslo-laiptai--FINAL_03.05.pdf